

COMMISSIE Individuele
TEGEMOETKOMING Slachtoffers
WOII Transporten NS

Samenvatting advies Commissie Individuele Tegemoetkoming Slachtoffers WO II Transporten NS

26 juni 2019

Inleiding

N.V. Nederlandse Spoorwegen (hierna NS) heeft tijdens de Tweede Wereldoorlog in opdracht van de Duitse bezetter vanuit Nederland meer dan honderdduizend mensen tot aan de landsgrenzen vervoerd met als bestemming concentratie- en vernietigingskampen buiten Nederland. Voor deze transporten heeft NS de bezetter facturen gestuurd. Zeer velen van de gedeporteerden zijn in deze kampen omgebracht. NS beschouwt de medewerking aan deze transporten als een zwarte bladzijde in zijn geschiedenis en heeft daarom in de afgelopen decennia veel aandacht besteed aan het collectief herdenken van het leed dat zoveel is aangedaan.

Op 27 november 2018 heeft NS besloten – na een aantal gesprekken met Salo Muller, wiens beide ouders in een kamp omkwamen, – om het leed van deze slachtoffers ook individueel te erkennen en aan de meest direct betrokkenen een financiële tegemoetkoming beschikbaar te stellen. Het gaat hierbij om diegenen uit de Joodse gemeenschap en de gemeenschappen van Roma en Sinti die door NS in opdracht van de bezetter met extra/speciale treinen vanuit Nederland zijn getransporteerd naar concentratie- en vernietigingskampen buiten Nederland met het doel hen als bevolkingsgroep uit te roeien.

NS riep daarom begin dit jaar de Commissie Individuele Tegemoetkoming Slachtoffers WO II Transporten NS in het leven, die onafhankelijk advies zou moeten geven over de hoogte van de tegemoetkomingen, en over de vraag wie daarvoor in aanmerking zouden moeten komen. Leden van de Commissie zijn: Job Cohen (voorzitter), Ellen van der Waerden en Lilian Gonçalves-Ho Kang You. Secretaris van de Commissie is Eva van Ingen. Eind juni heeft de Commissie haar advies uitgebracht.

De Commissie heeft zich terdege gerealiseerd dat het ontwerpen van een regeling die invulling geeft aan de intenties van NS en tevens door betrokkenen kan worden aanvaard als ‘passend en redelijk’ een buitengewoon ingewikkelde, zo niet bijna onmogelijke opgave is. Dat geldt in de eerst plaats voor de reikwijdte van de regeling. Er zijn groepen en individuen die niet binnen de contouren van de aan de Commissie meegegeven afbakening vallen, maar vaak wel met groot leed te maken hebben gehad, soms tot op de dag van vandaag.

Ook het geven van een advies over de hoogte van het bedrag was een buitengewoon lastige opgave. Een redelijk of passend geldbedrag dat ook maar iets kan compenseren van het leed dat betrokkenen is aangedaan, valt niet te noemen. Er kan dan ook geen sprake zijn van “compensatie”. Het gaat om een tegemoetkoming, die moet worden gezien als een moreel gebaar waarmee NS uitdrukking wil geven aan de erkenning van zijn aandeel in het individuele leed dat betrokkenen en hun directe nabestaanden door de bezetter is aangedaan.

De Commissie adviseert NS, in het licht van het voorgaande, naast de reikwijdte en hoogte van de individuele tegemoetkomingen, tevens een collectieve uiting van herdenking en historisch onderzoek in te stellen en daarmee ook recht te doen aan de gevoelens van andere slachtoffers van transporten in opdracht van de bezetter, die niet voor een individuele tegemoetkoming in aanmerking kunnen komen.

Advies van de Commissie.

De Commissie adviseert, mede op basis van onderzoek naar andere regelingen, de individuele tegemoetkomingen als volgt vast te stellen:

- Voor alle nog levende Joden, Roma en Sinti die tijdens de Tweede Wereldoorlog op bevel van de bezetter per spoor zijn vervoerd naar Westerbork, Vught of Amersfoort met het oogmerk om hen naar een concentratie- of vernietigingskamp buiten de landsgrenzen te vervoeren met het doel hen als bevolkingsgroep uit te roeien, of vanuit andere locaties in Nederland rechtstreeks naar concentratie- en vernietigingskampen in het buitenland zijn vervoerd, een tegemoetkoming ter hoogte van €15.000,-.
- Indien deze getransporteerden tijdens of na de oorlog zijn overleden, geldt een tegemoetkoming voor de weduwe of weduwnaar ter hoogte van €7.500,-.
- Als de getransporteerde geen weduwe of weduwnaar had, of als die inmiddels is overleden, dan kunnen nog levende kinderen gezamenlijk in aanmerking komen voor een tegemoetkoming en wel als volgt:
  - indien het oudste nog levende kind geboren is voor 8 mei 1945, een tegemoetkoming ter hoogte van €7.500,- voor de kinderen tezamen;
  - als het oudste kind na die datum is geboren, een tegemoetkoming ter hoogte van €5.000,- voor de kinderen tezamen.

Bij deze regeling wordt steeds uitgegaan van de situatie zoals die was op 27 november 2018, de dag dat NS tot deze regeling besloten heeft. Dat wil zeggen dat de wettelijke erfgenamen in de plaats treden van degene die op 27 november 2018 in aanmerking zou komen voor een individuele tegemoetkoming, maar is overleden na deze datum.

Collectieve uiting van erkenning

De Commissie is zich ervan bewust dat de regeling zoals die nu is ingericht geen voorziening bevat voor getransporteerde Joden, Roma en Sinti die de oorlog niet hebben overleefd en bij overlijden geen partner of kinderen hadden, en voor hen die de oorlog wel overleefden, maar niet meer in leven zijn en geen partner of kinderen hebben gehad of nu niet meer in leven zijn. Het betreft hier een substantieel aantal, waar in elk geval ook de circa 20.000 kinderen toe behoren die tijdens de oorlog op transport zijn gesteld naar vernietigingskampen waar ze vrijwel direct zijn vergast.

Deze groepen vallen buiten de reikwijdte van de regeling. Dit laat echter onverlet dat erkenning van hun lot en het aandeel van NS hierin, ook expliciete aandacht verdient.

De Commissie adviseert NS te overwegen om, in samenspraak met de betrokken groeperingen, tot een collectieve uiting van erkenning te komen van het leed en lot van de grote groep getransporteerde gevangenen, waarvoor geen aanspraak meer op de regeling kan worden gemaakt.

Historisch Onderzoek

De Commissie adviseert NS een diepgaand onderzoek te doen instellen naar de rol van NS tijdens de Tweede Wereldoorlog waarbij het perspectief is gericht op 'transporten tijdens de oorlog', met het oog op het verdiepen van het historisch inzicht en de reflectie op het eigen handelen in de oorlogsjaren.

Zoals eerder opgemerkt is door vertegenwoordigers van de geraadpleegde groepen nadrukkelijk te kennen gegeven dat grote behoefte bestaat aan meer informatie en historisch inzicht in de rol die NS tijdens de oorlog heeft gespeeld.

De Commissie onderschrijft dat, zeker nu haar is gebleken dat het perspectief van 'transporten tijdens de oorlog' in de volle breedte nooit onderwerp van historisch onderzoek is geweest¹. Het onderzoeken van bronnen die met name meer licht kunnen werpen op het uitvoeren van transporten in opdracht van de bezetter, kan de eigen reflectie op deze episode in de geschiedenis van het bedrijf verdiepen, bijdragen aan het historisch perspectief op de oorlogsjaren in Nederland en daarmee ook recht doen aan de gevoelens van andere slachtoffers van transporten in opdracht van de bezetter, die niet voor de individuele tegemoetkoming waarover dit advies is uitgebracht, in aanmerking komen.

---

¹ De studie van A.J.C. Rüter, *Rijden en Staken. De Nederlandse Spoorwegen in Oorlogstijd, uit 1960 gaat hier maar zeer beperkt op in.*